

УЎК: 301:1:008(575.1)

**ИЖТИМОЙ АДОЛАТНИНГ ВА БУГУНГИ КУНДАГИ МОҲИАТИ
СОЦИАЛЬНОЕ СПРАВЕДЛИВОСТЬ И ЕГО ФИЛОСОФСКАЯ И
ЭТИЧЕСКАЯ СУТЬ
SOCIAL JUSTICE AND ITS PHILOSOPHICAL AND ETHICAL
ESSENCE**

**САЙДИВАЛИЕВА БАРНО САИДБАХРОМОВНА
ЮЛДОШЕВА МАМУРА БАХТИЯРОВНА
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
“CHET TILLARI” KAFEDRASI O’QITUVCHILARI**

Аннотация – Мазкур мақолада Ижтимоий адолат тушунчасининг тарихий ва назарий тамойиллари очиб берилган. Ижтимоий адолат муҳокамалари ва амалиёти XX асрда пайдо бўлган бўлса ҳам, уларнинг келиб чиқиши XVIII асрга бориб тақалади. XVIII асрда илк марта Франция Конституциясида амалиётга кўчирган ва кейинги даврларда дунёнинг демократик ривожланиш жараёнларида муҳим статусга эга бўлди. Унинг илмий ўрганиш тарихан мажуд бўлсада, унинг илмий асослари XX асрга келиб тўлиқ исботланди ва амалиётда қўлланилди.

Калит сўзлар: Ижтимоий адолат, институционализация, иқтисодий адолат, ижтимоий тенгсизлик.

Аннотация – В статье раскрываются исторические и теоретические основы концепции социальной справедливости. Хотя дискуссии и практика социальной справедливости зародились в двадцатом веке, их истоки восходят к восемнадцатому веку. Впервые он был воплощен в конституции Франции в восемнадцатом веке, а в более поздние периоды приобрел важный статус в процессах демократического развития мира. Хотя его научные исследования существовали исторически, его научные основы были полностью доказаны и применены на практике к XX веку.

Ключевые слова: Социальная справедливость, институционализация, экономическая справедливость, социальное неравенство.

Abstract – The article reveals the historical and theoretical foundations of the concept of social justice. Although discussions and practices of social justice originated in the twentieth century, their origins date back to the eighteenth century. It was first embodied in the French constitution in the eighteenth century, and in later periods it acquired an important status in the processes of the democratic development of the world. Although his scientific research has existed historically, his scientific foundations have been fully proven and applied in practice by the twentieth century.

Key words: Social justice, institutionalization, economic justice, social inequality.

КИРИШ. Ижтимоий адолат деганда жамиятнинг ҳар бир аъзоси бир хил асосий ҳуқуқлар, ҳимоя, имконият, мажбуриятлар ва ижтимоий қулайликларга эга бўлган идеал шароитлар тушунилади. Ижтимоий адолат жамиятда яшовчи барча инсонларнинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ҳуқуқ ва эркинликларнинг тенглиги ва хавфсизлигини таъминлашдир. Ушбу концепцияни ижтимоий синфлар ўртасидаги иқтисодий мувозанатни йўқ қилиш, иқтисодий жиҳатдан заиф шахслар ва қатламларни бошқа ижтимоий шахслар ва қатламлардан ҳимоя қилиш сифатида ҳам белгилаш мумкин. Ижтимоий адолат бу инсон ҳуқуқларини ҳурмат қилиш, етарли турмуш даражаси, инсоний яшаш шароитлари, ишга жойлашиш имкониятлари ва иқтисодий хавфсизлик каби элементлардан иборат. Ижтимоий давлат тамойилининг мақсади ҳам жамиятда ижтимоий адолатни таъминлашдир ва ушбу принципга мувофиқ барча шахслар тенг ва жамият сифатида ишлаб чиқарилган кадриятлардан тенг улуш олиш ҳуқуқига эга. Шу боисдан ҳам Абу Наср Форобий адолатли фуқаролик жамиятининг содда ва оддий модели лойиҳасини қуйидагича изоҳлайди: “Маданий жамият ва маданий шаҳар шундай бўладики, шу мамлакатнинг аҳолисидан бўлган ҳар бир одам касб-ҳунарда озод, ҳамма баб-баробар бўлади, ҳар ким ўзи истаган ёки танлаган касб-ҳунар билан шуғулланади. Одамлар чин маънода озод бўладилар. Бири иккинчисига хўжайин бўлмайди. Одамларнинг тинчлик ва эркинликларига ҳалақит берувчи султон бўлмайди. Улар орасида турли яхши одатлар, завқ-лаззатлар пайдо бўлади”.

Жамиятни ташкил етувчи шахсларнинг биргаликдаги фаолияти билан очиб бериладиган фойда тақсимоли билан боғлиқ масалалар ҳар бир даврда ва ҳар бир жамиятда ўзига хос аҳамиятга эга бўлган. Жамият ҳаётининг узлуксизлиги ва осойишталиги юқоридаги маънода ижтимоий адолат таъминланишига боғлиқ эканлиги ҳар бир даврда масалани биринчи ўринга чиқарди. Жамиятда ижтимоий адолатнинг йўқлиги жамият мувозанатини бузади ва жамиятни ташкил етувчи ижтимоий синфлар ўртасидаги кураш биринчи ўринга чиқади ва шу сабабли жамиятнинг барқарорлиги ва давомийлиги тўхтатилади. Бизнинг давримиздаги либертариан ва плюралистик демократик давлатларда давлатнинг асосий вазифаларидан бири бу ижтимоий адолатни таъминлашдир. Ижтимоий ҳолатни тушунишга қараб, инсоннинг жисмоний ва маънавий ривожланиши, унинг моддий фаровонлиги, қобилиятларини ривожлантириш ва ўз имкониятларидан эркин фойдалана олиш қобилияти ижтимоий адолат талаби ҳисобланади. Тарихий, социологик ва маданий тафовутлардан қатъи назар, жамиятдаги барча кадриятларнинг адолатли тақсимланиши сифатида белгиланган ижтимоий адолат тушунчасини англаш учун унинг тарихий ривожланиши ва ҳозирги маъноси биргаликда кўриб чиқилиши керак. Чунки

ижтимоий адолат муҳокамалари ва амалиёти XX асрда пайдо бўлган бўлса ҳам, уларнинг келиб чиқиши XVIII асрга бориб тақалади.

1793 йилдаги Франция Конституциясида ижтимоий адолат тушунчаси дастлаб ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқларни ўз ичига олган даъво сифатида талқин қилинган. Бироқ, бу асрда ижтимоий адолат ғояси унчалик ривожланмаган эди. Чунки бу даврда шахсий эркинликларга алоҳида аҳамият берилди[2,288-б.]. XX асрнинг иккинчи ярмида ишчилар инқилоблари ва XIX асрдаги марксизм билан қайта тикланган ижтимоий адолат тушунчаси қонуний ва сиёсий муносабатлардаги тенглик нуқтаи-назардан қарор топди. Иккинчи жаҳон урушидан кейин тоталитар давлатларнинг ўрнини босган ижтимоий ва ҳуқуқий давлат тушунчаси ушбу ижтимоий ва иқтисодий адолат ғоясига асосланади. Чунки ижтимоий адолат жамиятнинг миллий бойлигини унинг тенг тақсимланиши асосида қайта тақсимланишини таъминлайди, шу билан бирга нафақат шахсларнинг, балки бутун халқнинг фаровонлигини таъминлайди. Ижтимоий адолат тушунчаси XX асрнинг плюралистик демократик жамиятларининг асоси сифатида намоён бўлса ҳам, биз унинг келиб чиқишини француз инқилобидан бошлаймиз. Максимильтен Мари Изидор де Робеспьер (1758-1794) биринчи бўлиб 1793 йилда ижтимоий адолат, ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқлар элементларини эслатиб ўтган.

Максимильтен Мари Изидор де Робеспьер - Париж аҳолисини бой буржуазияга қарши ҳимоя қилган ирландиялик адвокат ҳисобланади. Шунингдек, у Франция инқилобининг етакчиларидан биридир. Худди шу йили қабул қилинган Франция Конституциясида ушбу ҳуқуқларга оид иккита муҳим мақола мавжуд: "Давлат ёрдами муқаддас қарздор. (...) Жамият камбағал фуқаролар учун тирикчиликни таъминлаши керак. Таълим ҳар кимнинг эҳтиёжи. Жамият барча фуқароларга таълим олиш имкониятини бериши керак ". Ушбу ҳуқуқлар ижтимоий адолатни ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқлар тоифаси сифатида амалга оширишга қаратилган барча қадамларни ташкил этади, инсон ҳуқуқлари ҳамма одамлар тенгдир. Бироқ, бу ҳуқуқлар 1848 йилги инқилоблардан кейин тузилган конституцияга киритилган ва бепул таълим, ишчилар ҳуқуқлари ва ижтимоий ёрдам каби моддаларни ўз ичига олган.

1848 йилги инқилоблар Европанинг турли мамлакатларида оғир меҳнат шароитлари, қашшоқлик ва ишсизлик каби сабабларга кўра пайдо бўлган кўзғолонлар, инқилоблар ва озодлик ҳаракатлари эди. Ушбу даврда ривожланиб келаётган марксизмда ижтимоий адолат фикрининг радикал шакллари дуч келди. Ушбу назарияни радикал деб аташнинг сабаби шундаки, давлат ижтимоий адолатни таъминлаш учун бозорга аралашини ва ижтимоий адолатни таъминлаш учун бозорни бутунлай йўқ қилишни хоҳлайди. Маркснинг фикрига кўра, жамиятнинг социалистик ва коммунистик босқичларига параллел равишда

икки турдаги ижтимоий адолат мавжуд. Биринчиси, социалистик жамият босқичида ҳукмрон бўлган буржуа эгаллиги ва эксплуатацияси йўқ бўлиб кетган ва ижтимоий ишлаб чиқаришдан ҳар ким ўз ишчи кучи ҳиссасига мутаносиб равишда улуш оладиган ижтимоий адолат туридир. Ушбу босқичдан сўнг жамият ва иқтисодиётда таракқиёт амалга оширилади ва коммунистик жамият босқичи ўтади. Бу ерда ижтимоий адолатнинг иккинчи тури ҳар кимдан қобилиятига қараб олинади ва ҳар кимга унинг эҳтиёжига қараб берилади ва марксистик тафаккурда идеал шу босқичга этишдир. Ушбу марксистик таълимотга ва француз социализмига бағишланган инқилобий ишчилар 1871 йилда коммунистик жамият ва ижтимоий адолат идеаллари билан Париж коммунасини яратдилар.

Париж Коммунаси 1871 йил 18 мартдан 28 майгача бўлган қисқа вақт ичида Парижда ҳокимият тепасида бўлган социалистик ҳукумат бўлган. Бироқ, XIX асрнинг интеллектуал, сиёсий, ҳуқуқий ва иқтисодий тузилиши индивидуализм ва индивидуал эркинликни биринчи ўринга олиб чиққанлиги сабабли, бу фикрлар либерализм ва социализм ўртасидаги баҳсда унчалик самара бермади ва ижтимоий адолат тушунчаси ўзини баъзан энг юқори, баъзан эса энг паст даражада топди. Бироқ, 1918-йилларда 1789-йилги конституциянинг асосий инсон ҳуқуқ ва эркинликларига ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқлар тоифаси қўшилди. Бироқ, бу сафар тоталитаризм кўтарилди ва бу ҳуқуқлар қонуний қафолатларидан маҳрум қилинди. Шундай қилиб, афсуски, Иккинчи Жаҳон урушигача ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқлар тўлиқ ўрнатилмади ва ижтимоий адолат таъминланмади. Иккинчи Жаҳон урушидан кейинги умумий фикр шундан иборатки, барпо этиладиган янги ижтимоий буюртмалар ўтмишдаги хатоларга йўл қўймаслиги ва демократик, ижтимоий ва ҳуқуқий давлат тушунчасига эга бўлиши керак.

"Ижтимоий давлат" дегани энди статизм эмас. Давлат режали иқтисодиётга асосланган плюралистик режимга асосланади, бу ишлаб чиқарувчилар ва истеъмолчиларнинг ўзини ўзи бошқаришини англатади ва фақат монополиялар ва адолатсиз рақобатни олдини олиш учун иқтисодиётга аралашади. Ижтимоий ҳуқуқда "ижтимоий қонунларга эмас, балки шахслараро ишонч, ўзаро ёрдам ва бирдамликка асосланган" ҳуқуқий тизим бўлиши керак. Бу ерда ушбу янги ижтимоий давлат ва ҳуқуқий тартиботнинг асосий принципи ижтимоий тенглик маъносидаги ижтимоий адолатдир. Ва у сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан ривожланган "мутлақ тенглик" ўрнига "адолат каби тенглик"га асосланган. Шундай қилиб, ижтимоий адолат замонавий давлат бошқаруви самарадорлигини оширишга катта имконият беради. Дарҳақиқат, ижтимоий адолат ижтимоий-ҳуқуқий тартиботнинг моҳиятини инсониятнинг ҳозирги маданий босқичида "инсон ва айниқса меҳнатнинг кадр-қимматини улуғлайдиган гуманизм маҳсули" сифатида ташкил этади. Ибн Сино ижтимоий

адолатнинг муҳим ахлоқий жиҳатларини ҳам таҳлил этади. Масалан: адолатни маънавий-ахлоқий ҳаётининг бош мезони сифатида кўрсатади. Инсон қаноат, жасурлик, донолик билан адолатга эга бўлади, ёмон иллатлардан ўзини тийиб, яхшилиқни мустаҳкамлайди, ҳақиқий руҳий лаззат олади, дейди олим. Инсондаги ижобий ахлоқий хислатларга саҳийлик, чидамлилик, камтарлик севги-муҳаббат, мўътадиллик, ақллилик, эҳтиёткорлик, қатъиятлилик, садоқат, уятчанлик, ижрочилик ва бошқаларни киритади. Ибн Сино “Инсонлар ўртасида ўзаро келишув зарур бўлиб, бу келишув туфайли адолат қоидалари ва қонунлари ўрнатилади. Қонуншунос эса бу қоидаларга бажарилиши шарт бўлган мажбурият тусини беради”[5,478-б.], деб ҳисоблайди. Демак, ҳар қандай жамият, давлат маълум адолатни ҳимоя этувчи ҳуқуқий қонунлар асосида идора этилиши, адолатсизликка йўл қўймаслиги керак ва шундагина миллат буюкликка эришади[6,486-б], деган фикрларни илгари суради. Шунингдек, Ахмад Югнакий[7,316-б], Юсуф Хос Хожиблар[8,327-б.] ўз давридаги одил жамиятнинг сиёсий-иқтисодий тизимини бирма-бир таърифлаб, унда миллат бирлигини жамият ва давлат тараққиётини таъминловчи куч деб эътироф этади.

Ижтимоий адолат жамиятнинг миллий бойлигини адолатли тақсимлаш асосида қайта тақсимлашни, шу билан бирга нафақат айрим шахсларнинг, балки бутун халқнинг бахт-саодатини таъминлайди. Ижтимоий адолатнинг ахлоқий моҳияти ҳам шундан келиб чиқади. Замонавий ҳуқуқий давлат бўлиш учун энди шахсий эркинликнинг ўзи етарли эмас. У минимал даромад ва турмуш даражасига эга, тегишли иш вақти, иш ҳақи тўланмаган таътил, соғлиқни сақлаш ва таълим олиш ҳуқуқига эга бўлган жамият аъзоларини қамраб олади; миллий даромад ва бойлик адолатли тақсимланади; бу ерда фақат шуни айтиб ўтиш мумкинки, ижтимоий хавфсизлик таъминланадиган, қисқаси, ижтимоий ва иқтисодий адолат устун бўлган жамиятгина замонавий ҳуқуқий давлатга айланиши мумкин. Бугунги кунда ижтимоий адолат нимани англатади? Ижтимоий адолат бугунги жамиятлар, ижтимоий давлат ва ижтимоий ҳуқуқий тартибнинг энг асосий ва ахлоқий элементини ташкил этади. Ёшлар “ҳамиша серғайрат, янгилик ва адолат тарафдори бўлиб келган, шунинг учун ҳам улар мамлакатни демократлаштириш ва модернизация қилишда асосий куч бўлиб ҳисобланади”.

Ижтимоий адолатнинг ахлоқий маъносидан ташқари, ҳал қилиниши керак бўлган муҳим масала - бу унинг иқтисодиёт билан алоқасидир. Эътибор беринг, ижтимоий адолат ҳақида гапирганда, биз уни иқтисодий унсурлардан ажратиб ололмадик. Чунки ижтимоий адолатнинг ҳозирги маъноси уни иқтисодий адолатдан ажратмайди. Ҳатто ижтимоий адолатни иқтисодий адолат деб тушунадиганлар ҳам бор, масалан, ҳуқуқшунос файласуф Дель Веккьо. Ушбу ғоя қанчалик қабул қилинишини ёки қабул қилинмаслигини биз фақат иқтисодий адолат нима эканлигини билиб олишимиз мумкин[10,599-601-б.].

Ижтимоий адолат - бу умумий манфаатларни амалга ошириш учун жамият аъзолари сифатида қабул қилинган шахслар ўртасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишдир. Буни биринчи бўлиб энг кам иш ҳақи тушунчасидан фойдаланган Д.Харви белгилаган. Социология ва фалсафа каби илм-фаннинг турли соҳалари ҳам ижтимоий адолат тушунчасини ўз тармоқларида шарҳлаган. Одамларнинг биргаликда яшаш зарурати ҳуқуқларнинг тақсимланишига олиб келди. Француз инқилобидан кейин пайдо бўлган фикрлаш тизимлари асосида Д.Харви ижтимоий адолат тушунчасини шакллантириш орқали ҳуқуқ ва эркинлик каби тушунчаларни бойитди[11,440-б.]. Белгиланган сиёсий ташкилотлар даражасида биргаликда яшайдиган ҳар бир инсон ва жамият ўртасида умумий фаровонлик ва тартибни таъминлаш ижтимоий адолат сарлавҳаси остида баҳоланади. Эҳтиёжларга асосланган сиёсий ташкилотлар ҳуқуқлар тақсимоли ва ижтимоий адолат тушунчаси ижтимоий соҳада амалга оширилишини таъминлайди. Жон Ролс жамият тараққиётида "адолат"ни ўрнини инсоннинг асосий ҳуқуқ ва бурчларнинг бажарилишини таъминлаш ва ижтимоий ҳамкорликдан келиб чиқадиган имтиёзларнинг тақсимланишини белгилаш тартиботи сифатида таърифлайди[12,532-б.]. Бизнинг назаримизда ижтимоий адолатнинг "афзалликлари" билан инсон ҳаётининг асосий қадриятлари ўзаро алоқадорликка эга. Бошқача қилиб айтганда, "адолат одиллик сифатида" ҳар бир инсонни ўзини ўзи ҳурмат қилиши учун зарур бўлган иқтисодий, ижтимоий, сиёсий ва маданий асосларни адолатли тақсимлашни талаб қилади.

Алекс Каллиникос, Балибарнинг сўзларига кўра, ижтимоий тенгсизлик бўлган жойда эркинликлар чекланади ва бостирилади, ва эркинликлар чекланган ҳар қандай шароитда ижтимоий тенгсизликлар мавжуд бўлади[13,192-б.,288-б.]. Ф.С.Файзуллиннинг таъкидлашича, шахсиятни тан олмаслик билан боғлиқ муаммоларни ҳам фақат иқтисодий муносабатларнинг ўзгариши билан ҳал қилиш мумкин, аммо ҳеч қачон ҳар бир ижтимоий муаммонинг асосий сабаби ёки ягона ва етарли ечим иқтисодий шароитда деб айтиш мумкин эмас[14,252-б.]. Шунинг учун "ижтимоий адолат" одамларнинг яшаш шароитлари ўртасидаги тенгсизликлар билан бевосита боғлиқдир. Чунки ушбу шартлар ижтимоий ҳамкорликдан келиб чиқадиган қадриятларнинг қандай тақсимланишини белгиловчи мезон бўлиши керак. Биз билган "адолат" тушунчасини ҳар доим ҳам одамлар ёки гуруҳлар ўртасидаги тенгсизликка нисбатан аниқлаш мураккаб бўлган тушунча ҳисобланади. Чунки биз "адолат" деб атайдиган нарсага "нотўғри хатти-ҳаракатни жазолашда ҳолис ва адолатли ҳукм идеали" ёки "ҳақиқат ва қонунларга риоя қилиш" деб таъриф берилган.

Ижтимоий адолатнинг асосий қўлланилиш доираси сиёсий, иқтисодий ва маданий тизим, ижтимоий институтларнинг ташкил этилиши ва қисқаси жамиятнинг асосий тузилиши, биз билган адолат эса муайян вазиятларда

шахсининг хулқ-атвори натижасида қўлланилади. Агар жамиятнинг асосий тузилиши асосан ижтимоий институтларнинг ҳуқуқлар, бурчлар ва кадриятларни қандай тақсимлашига қараб белгиланадиган бўлса, адолатли жамиятда маълум мажбуриятлар, меъёрлар ва тамойиллар бўлиши керак. Чунки фақат шу йўл билан биз кишилар хоҳлаган адолатли бошқарув услуби ва иқтисодий муносабатларни институционаллаштираоламиз. Жамиятнинг асосий тузилиши ижтимоий адолатнинг энг муҳим субъекти ва бу тузилмани аниқлаш учун минимал меъёрлар ва қоидалар тўплами керак бўлади, деганимизда, биз ижтимоий адолат меъёрий тушунча эканлигини ифода этамиз. Амир Темурнинг халқни юрагидан жой олиб, кучли давлат тизими барпо этишида ҳам адолат ва хушфەъл ахлоқий фазилатлари сабаб бўлган, десак муболаға бўлмайди. Буни биз Соҳибқироннинг қуйидаги фикридан билишимиз мумкин. “Очиқ юзлилик, раҳм-шафқат билан халқни ўзимга ром қилдим. Адолат билан иш юритиб, жабр-зулмдан узоқроқда бўлишга интилдим”[15,12-б.].

Ижтимоий адолат меъёрий тушунча бўлиши керак, аниқроғи меъёрий нутқларни осонликча институционаллаштириш ва барча ижтимоий тузилмаларда умумий тилни шакллантириш мумкин. Бу эса ҳар кимдан қобилиятига кўра, ҳар ким ўз эҳтиёжига кўра адолат назариясининг асосий меъёрини белгилаб беришга хизмат қилади. Агар адолат тамойиллари инсоннинг асосий ҳуқуқ ва бурчларининг тақсимланишини белгилайдиган рол ўйнаши керак бўлса, улар амал қиладиган қоидалар етарли даражада муҳим аҳамият касб этади[16,404-б.]. Бундан маълум бўладики, жамият аъзолари томонидан биргаликда белгиланадиган одил судловнинг асосий тамойиллари ҳақиқатан ҳам эркин сиёсатни ўрнатувчи ва қўллаб-қувватлайдиган қоидалар сифатида қабул қилиниши керак. Ўз навбатида ушбу тамойиллар умумий, умуминсоний, оммавий бўлиши ва қарама-қарши талаблар мавжуд бўлганда маълум қоидаларни таклиф қилиши ва амалий мулоҳазаларнинг якуний мезони бўлиши керак. Меъёрлар барча муассасалар ва тузилмаларда умумий тилни яратиши мумкинлиги сабабли, биз ушбу одил судлов принциплари жамиятда институционализация қилинишини истаган ягона қоида бўлиши керак деб ўйлаймиз. Агар тенгсизликка асосланган жамиятда яшаш одатий ҳол бўлса, камбағаллар учун очлик чегарасидан паст бўлган "турмуш тарзи", бойлар учун ортиқча истеъмол ва исрофгарчилик, баъзи кишилар ва аёллар учун хўрлик ва ўлдириш хавфини ошириши мумкин. Агар биз уларни хоҳламасак, дунёга нисбатан адолатли қоидалар ва янги нормаларни жорий этишимиз керак, бу эса жамият ҳаётидаги мавжуд муаммоларни доимий равишда ва ҳар томонлама олдини олади ва адолатни одатий турмуш тарзимизда қарор топишига олиб келади. Ушбу меъёрлар барча муассаса ва тузилмаларда умумий одил судлов тилини шакллантириши керак.

ХУЛОСАЛАР

Кўпгина муаммоларни қабул қилишда ўз услубимиз ўзига хос ва шахсий позициямиз бўлиши мумкин, аммо деконструкцияни барча масалаларга татбиқ этиладиган нормага айлантириш энди тенгсизликка ва уни қўллаб-қувватловчи назарияларга асосланган ижтимоий тузилмани ўзгартирадиган ёндашувни қабул қилиб бўлмайди. Айнан шу ҳақиқат ижтимоий адолат зарурлигини мутлақо норматив масалага айлантиради. Шунинг учун ҳам кишилар оқилона, яъни асосли ва ишонарли далилларни келтириб чиқаришга қаратилган мунозарали жараёнлар орқали ижтимоий адолатни минимал универсал меъёрлар ва қонуний қоидалар бўйича муроасага келтириш имкониятига эга бўлиши керак. Ҳа, ижтимоий адолатни институционализация қилиш зарурлигига ишониш баъзи кишиларнинг сиёсий идеалларининг марказий мавзусидир. Шу билан бирга, дунёда глобаллашув, ахборот оқимининг тезлашуви ва интенсивлашуви, универсал технологиялар тарқалиши билан боғлиқ умумбашарий жараёнлар ҳам тобора чуқурлашиб бормоқда. Баъзи олимлар бунинг сабабини “халқаро муносабатлар ва ижтимоий адолатдаги бурилиш”, яъни ҳар бир қитъа, минтақа, миллат ёки ҳудуднинг ўз манфаатларини ўзгалар ҳисобидан қондиришга уринишларидан [17,186-б.], десалар, баъзилари “алоҳида ҳудуд ёки стратегик муҳим минтақаларни ўз таъсир доирасида тутиб қолиш учун кураш”[18,19,252-б.,150-б.] деб кўрсатадилар.

Хуллас, ижтимоий адолат - бу жамиятнинг асосий тузилишини адолатли равишда белгилаб берадиган ва уни доимий равишда қайта ишлаб чиқарадиган асосий принципларни биргаликда келишмағунимизча юқоридан пастгача содир бўладиган сиёсий масаладир. Агар бир кун келиб биз ушбу муроасага эриша олсак, адолат тамойиллари жамиятнинг эркин сиёсатини ўрнатадиган ва зарурлигини кўпчиликнинг иродаси билан ўзгартириб бўлмайдиган асосий меъёрларни ишлаб чиқишимиз мумкин бўлади.

References:

- 1 Bakhtiyarova, Y. M., Shukhratova, S. I., Izatullaeva, I. I., Muydinjanova, Y. D., Yureva, F. L., & Mamadjanova, K. M. (2022). INDEPENDENT EXTRACURRICULAR WORK OF STUDENTS OF TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF A CREDIT MODULAR SYSTEM. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3302-3305.
2. Mamura Bakhtiyarova Yuldosheva (2022). THE STYLISTIC SIGNIFICANCE OF TRANSLATING PORTRAITS UZBEK NOVELS INTO ENGLISH. *Academic research in educational sciences*, 3 (2), 224-228. doi: 10.24412/2181-1385-2022-2-224-228
3. Yuldasheva, M. B. (2020). HISTORY OF THE ENGLISH UZBEK TRANSLATION. *Theoretical & Applied Science*, (3), 11-14.

4. Yuldasheva Ma'Mura Bahtiyarovna (2020). The organization of the mental lexicon. Наука, образование и культура, (1 (45)), 44-45.
5. Bakhtiyarovna, Y. M. (2022). RELATION OF COMPARATIVE STYLISTICS WITH TRANSLATION THEORY.
6. Saydivaliyeva, B. S. (2021). ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL SIGNIFICANT QUALITIES. Экономика и социум, (3-1), 273-277.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45770178>
7. Saydivaliyeva, B. S. (2021). ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL SIGNIFICANT QUALITIES. Экономика и социум, (3-1), 273-277.
8. Mustaeva, G. S., Saidivalieva, B. S., & Ataeva, G. B. (2022, June). Features of professional vocabulary and its difference from terms. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 060017). AIP Publishing LLC.
9. Mustaeva, G. S., Saidivalieva, B. S., & Ataeva, G. B. (2022, June). Features of professional vocabulary and its difference from terms. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 060017). AIP Publishing LLC.
10. Abdurashidovna, A. N. (2022). YANGI O 'ZBEKISTONDA CHET TILLARNI OMMALASHTIRISH VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. World scientific research journal, 9(1), 63-70.
11. Абдурашидова, Нилуфар Абдурашидовна, & Хасанов, М. (2022). ЁШЛАР ДУНЁҚАРАШИДА ДИН ВА АХЛОҚНИНГ ЎЗАРО МУТАНОСИБЛИГИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 1226-1235.
12. АБДУРАШИДОВА, Н.А. (2022). ПОЧЕМУ СМЕШАННОЕ ОБУЧЕНИЕ: ЗНАЧЕНИЕ VL ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ. ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ И ПРИКЛАДНАЯ НАУКА Учредители: Теоретическая и прикладная наука , (2), 136-139.
13. Абдурашидова Н.А. (2021, декабрь). ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ В МАЛЫХ ГРУППАХ. В Междисциплинарной конференции молодых ученых в области социальных наук (стр. 20-22).
14. М.Н.Хасанов, А.А.Азимбаев, Ҳалилов Ў., & Каримов Б. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ШАХС МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИГА ДОИР ҚАРАШЛАРИ . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 147–153. Retrieved from <http://www.wsjournal.com/index.php/new/article/view/629>
15. Ramatov, J.S., Umarova, Rozigul , & Khasanov, M.N. (2022). METHOD OF DETERMINATION OF TRANSPORT INTENSITY IN URBAN CONDITIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (6), 931-936.

16. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.

17. Hasanov M., Tuhtaboev E. THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS) // *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 1-6.

18. М.Н.Хасанов, Д.А.Ҳафизов, Р.Х.Тоиров, & Х.Қ.Болтабоев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙ ЯШАГАН ДАВРДАГИ ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 137–140. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/627>